

Vytautas Plečkaitis

Nebaigtas
signataro
dienoraštis

1992–2001

Politikos ir diplomatijos užkulisiuose

Vilnius, 2024

TURINYS

ĮVADAS	9
I DALIS.	
KELYJE IŠ AUKŠČIAUSIOSIOS TARYBOS	
Į SEIMĄ	13
II DALIS.	
DIENORAŠTIS	25
1992 METAI	26
1993 METAI	51
1994 METAI	74
1995 METAI	96
1996 METAI	112
1997 METAI	123
1998 METAI	151
1999 METAI	180
2000 METAI	197
2001 METAI	211

Kas neturi nepriklausomybės, tas neturi nieko.
(Czesław Miłosz)

ĮVADAS

Prieš keletą metų parašiau knygą, paremtą savo dienoraščiu ir prisiminimais apie nueitą kelią politiniame šalies gyvenime Sovietų Sąjungos komunistų partijai valdant Lietuvą. Rašiau apie Sąjūdžio pergalę laisvuose Parlamento rinkimuose bei pirmuosius nepriklausomybės metus, Sąjūdžiui perėmus valstybės vairą.

Knyga vadinosi *Mums reikėjo laisvės*. Ji apėmė laikotarpį nuo 1988 m. iki 1991 metų pabaigos.

Tai buvo laikas, kai žlugo komunistinis režimas Sovietų Sąjungoje, ir paskutinis jos vadovas Michailas Gorbačiovas, spaudžiamas komunistų reformatorių, vadovaujamų Boriso Jelcino, buvo priverstas atsistatydinti.

1991 m. gruodžio 31 d. SSRS nustojo egzistuoti. Sovietų Sąjungą pakeitė penkiolika naujų valstybių, iš kurių didžiausia buvo Rusijos Federacija su apytikriai 140 milijonų gyventojų. Iš jų apie 70–75 proc. buvo rusai.

Valdžia atiteko M. Gorbačiovo oponentui, Rusijos Federacijos Aukščiausiosios Tarybos pirmininkui Borisui Jelcinui, kuris radikaliomis bei liberaliomis reformomis siekė atsikratyti komunistinio režimo. Per dešimt metų Jelcino Rusija tapo oligarchine, iš Maskvos valdoma laisvos rinkos šalimi su stipria prezidento valdžia. B. Jelcino valdymo laikotarpis dar vadinamas laukinio kapitalizmo laikais, kai didžioji gyventojų dalis nuskurdo, o menka gyventojų dalis dėl neskaidrios valstybės turto privatizacijos itin praturtėjo, tapo milijonieriais ir net milijardieriais. Deja, Rusija dėl privatizacijos nepasidarė demokratine valstybe. Nors susikūrė

daugiapartinė sistema, B. Jelcinas iš komunisto netapo demokratu. Beje, jis neslėpė ir imperinių ambicijų. Jam valdant kilo du Čėčėnijos karai. Rusijos valdžia, prezidentaujant B. Jelcinui, palaipsniui ribojo spaudos laisvę ir buvusių sovietinių respublikų suverenitetą.

Lietuvai ir kitoms dviem Baltijos šalims B. Jelcino viešpatavimas sudarė sąlygas sustiprinti savo šalių nepriklausomybę ir užmegzti glaudesnius ryšius su Europos struktūromis. Vidurio Rytų Europos šalys tapo mažiau priklausomomis nuo Rusijos. Jos kariuomenė buvo išvesta iš Lietuvos, Rytų Vokietijos ir kitų Vidurio Rytų Europos šalių.

Rusijos prezidentas Jelcinas antrus rinkimus laimėjo jo valdymo metais iškilusių milijardierių bei oligarchų dėka ir papirkta žinia-sklaida. B. Jelcinas savo įpėdiniu pasirinko buvusį KGB karininką, nelabai žinomą politinei visuomenei žmogų – Vladimirą Putiną, užpuolusį Ukrainą ir atplėšusį dalį kaimyninės valstybės teritorijos, įskaitant Krymą.

2000 metais B. Jelcinas prezidento valdžią perdavė Vladimirui Putinui. Pastarasis garantavo buvusiam prezidentui Jelcinui ir jo šeimos klanui visišką nepriklausomybę su privatizuotais milijardų vertės turtais.

2004 metais, jau valdant V. Putinui, Vidurio Europos ir Baltijos šalims pavyko įstoti į Europos Sąjungą ir NATO. Tokiu būdu gynybinis NATO aljansas apėmė ne tik Vakarų, bet ir Vidurio Rytų Europos šalis.

Lietuvai ir kitoms dviem Baltijos valstybėms – Estijai ir Latvijai – pavyko išsivaduoti iš autoritarinės Rusijos priklausomybės. Kitos buvusios SSRS respublikos liko vienaip ar kitaip priklausančios nuo Kremliaus. Gruzijos mėginimas 2008 m. kariniu būdu išsivaduoti iš Rusijos priklausomybės baigėsi dalies (apie 20 proc. teritorijos) Gruzijos užgrobimu, buvo atplėšta Pietų Osetija ir Abchazija.

Sunkiausiai sekėsi Ukrainai, kuri norėjo tapti ne tik savarankiška valstybe su jos suverenumui priklausančiomis teritorijomis, bet ir siekė tapti ES bei NATO nare. 2014 m. Rusija vasarą įsiveržė į Krymą. Stebint Vakarų valstybėms, be šūvio užėmė Krymo pusiasalį su pustrėčio milijono gyventojų ir dalį Donbaso. Užėmė be šūvio, nes negavo Ukrainos vadovybės nurodymo priešintis okupantui. Ši klaida vėliau buvo ištaisyta su Vakarų valstybių pagalba reformavus kariuomenę ir stojus Ukrainoje prie valdžios vairo provakarietiškomis politinėms jėgoms.

2022 m. vasario 24 d. Rusija pradėjo naują karą prieš Ukrainą. Ji puolė Kyjivą, pietines ir rytines Ukrainos sritis. Ukraina atsilaikė prieš Rusijos agresiją, ir karas įgavo ilgalaikį pobūdį. Ukrainą parėmė visas Vakarų pasaulis, lyderiaujant Jungtinėms Valstijoms. Jos tiekė naujausius ginklus ir amuniciją Ukrainai, ruošė ukrainiečius karius, teikė žvalgybinę informaciją. Nors NATO šalys oficialiai kare nedalyvavo, tačiau gausiai rėmė ginklais, finansais ir žaliavomis.

Rusijos karas su Ukraina virto Rytų ir Vakarų civilizacijų karu, paveikusių ne tik besiginančios Ukrainos visuomenę, jos ekonomiką, bet ir visos Europos šalių gyvenimą. Rusijai buvo įvestos sankcijos, kurios turėjo neigiamos įtakos jos ekonomikai. Karas itin gausiai paveikė Ukrainos demografinę padėtį, apie dešimtis milijonų ukrainiečių, o gal ir daugiau, emigravo iš savo šalies.

2023 m. liepos 11–12 dienomis Vilniuje įvyko NATO šalių vadovų susitikimas. Jame dalyvavo 31 NATO šalių vadovai. JAV prezidentas Joe Bidenas pasakė kalbą Vilniaus universitete, žadėjo toliau remti Ukrainą. Lietuvoje ir Ukrainoje buvo laukiama Ukrainos pakvietimo į šią gynybinę Šiaurės Atlanto organizaciją. Tačiau Ukrainai pakvietimo nebuvo. Tik pažadas, kad pasibaigus karui, susiklosčius palankioms sąlygoms ir pritarus visoms narėms Ukraina taps NATO nare. Pasak vieno JAV diplomato, anksčiau akredituoto Vilniuje, „žodžiai politikoje yra labai pigūs“ ir jie nebūtinai išsipildo.

Dienoraštis, apimantis beveik dešimtmetį naujausios Lietuvos istorijos, yra savotiškas pirmojo dienoraščio tęsinys, pajvairintas atsiminimais bei tuo metu aktualiais autoriaus publicistiniais straipsniais. Jie buvo išspausdinti daugiausia *Lietuvos ryto* laikraštyje ir kai kuriuose kituose leidiniuose. Publicistiniai straipsniai buvo rašomi daugiau kaip prieš 30 metų. Daugelis autoriaus sutrumpinti, redaguoti ir papildyti prisiminimais bei paaiškinimais.

Dėkoju Džojai Gundai Barysaitei, maloniai leidusiai publikuoti jos nuotraukas. Kitos nuotraukos – iš asmeninio archyvo.